

Mål	Tiltak	Skildring
1. Stansa tapet av truga artar og naturtypar på land og i vatn		
1A. Planvask		
1.A.1	Planvask	Voss herad har fått tilskot frå Miljødirektoratet for å gjennomføra «planvask». Me har både regulerte og uregulerte utbyggingsområde som er avsett i arealdelen. Gjennom arbeidet med planvask vil det vera aktuelt å oppheva reguleringsplanar, og å ta ut utbyggingsareal avsett i kommuneplanen sin arealdel.
1B. Arealnøytralitet		
1.B.1	Setja i verk arealnøytralitet.	I "Vossaklima 2030" står det at Voss herad skal vera ein arealnøytral kommune, men dette er ikkje iverksett enno. Gjennom arbeidet med arealstrategien i samfunnsdelen til ny kommuneplan skal me definera kva me legg i arealnøytralitet og korleis dette skal handhevast.
1C. Kartlegging av naturtypar og artsmangfald		
1.C.1	Prioriteringsliste over kartleggingar.	Skal me stansa tapet må me veta meir om naturtypane og artane som finst i heradet i dag. Det er eit stort behov for kartlegging av naturtypar og artsmangfald, og det vil vera nyttig å utarbeida ei oversikt med prioriteringar. Vedlegg 1 inneheld ei liste over kartleggingar me bør gjennomføra, i tilfeldig rekkefylgje. Desse må inngå i prioriteringslista. Heradet vil søkja eksterne midlar til kartlegging årleg, og det bør gjennomførast årlege kartleggingar, gjerne i samarbeid med universitet og høgskular, slik at studentar kan utføra. I alle kartleggingar vil det vera viktig at rett metodikk (MI) vert nytta slik at funna vert registrert i databasar.
1.C.2	Krav om kartlegging i plansaker.	I alle plansaker som omfattar urørt natur med særskilde kvalitetar som t.d. gamal skog, sårbare artar eller naturtypar, må det stillast krav til kartlegging. Slike krav vert stilt i dag, men det er ynskjeleg at fleire utbyggingsprosjekt vert omfatta av krav til kartlegging.
1D. Kompetanseheving på lovverk og databasar		
1.D.1	Kompetanseheving på juridiske vurderingar.	Tilretteleggja for kurs og skulering. Det er viktig med god kunnskap om handlingsrommet plan- og bygningslova gjev. Auka juridisk kompetanse er ein føresetnad for å kjenna til dette handlingsrommet til å vare på natur.

1.D.2	Kompetanseheving på bruk av databasar.	Gjennomføra kurs/intern opplæring for sakshandsamarar i heradet for å sikra betre kompetanse på kva som er tilgjengeleg i databasane.
1.D.3	Kompetanseheving innan naturmangfaldlova kapittel 2.	Auka kompetanse om naturmangfaldlova.
2. Forbetra tilstanden til truga naturtypar og artar		
2A. Restaurering		
2.A.1	Prioriteringsliste over restaureringsprosjekt.	Restaurering av natur er eit viktig verktøy med omsyn til iverksetjing av arealnøytralitet. EU har vedtatt ei naturrestaureringsforordning med overordna mål om å restaurera 20 % av land- og sjøområda i EU innan 2030, noko som kan få verknader i Noreg gjennom EØS-avtalen.
2.A.2	Restaurera myr og våtmark.	Det må gjerast ei vurdering kring behov for restaurering av myr og våtmark. Dette gjeld både myrområde i naturområde som tidlegare har vorte grøfta, og øydelagt myr og våtmark inntil jordbruksområde eller nedbygd areal.
2.A.3	Restaurera grå areal og "grøne ørkenar" nær sentrum.	Naturvernlaget har eit prosjekt for å auka biologisk mangfald i sentrumsnære område. Heradet er med. Dette er viktig med tanke på ivaretaking av naturmangfaldet også i sentrum, og pollinatorar. Mogleg målkonflikt i dette ettersom fortetting i sentrumsnære område også bør prioriterast på grå areal.
2.A.5	Restaurera semi-naturleg eng.	Finna og prioritera viktige lokalitetar med semi-naturleg eng for restaurering og skjøtsel. Dette kan vera både lokalitetar som allereie er kartlagd eller nye lokalitetar som førebels ikkje er kjend.
2b. Skjøtsel		
2.B.1	Skjøtselstiltak for oppretthalding av semi-naturlege naturtypar.	Vurdera skjøtelsbehov på tidlegare registrerte førekomstar av semi-naturleg eng. Samarbeida med Statsforvaltar som har oversikt og fagleg ansvar for desse.
2.B.2	Gode rutinar for slått langs vegkantar.	Dette er både for å ta vare for artsmangfaldet og for å få bukt med framandartar. For artsmangfaldet vil det som regel vil det vera mest optimalt med sein slått (i august). For å nedkjempa framandartar må det slåast fleire gonger gjennom sesongen.
2.B.3	Skjøtsel av opne sandmiljø i sandtak etter nedlagt drift.	

2c. Samanhengande naturområde, korridorar		
2.C.1	Laga temakart for økologiske korridorar.	Utarbeida eit temakart for økologiske korridorar i kommunen, for ulike økosystem og nøkkelartar, slik at me får identifisert fokusområde for bevaring og restaurering.
2.C.2	Sørgja for korridorar både i urbane og jordbruksprega område, inkludert hytteområde.	Fragmentering av naturen er ein stor trugsel. Dette kan vera ei utfordring både i urbane miljø og landbruksområde, men også i skogområde. Ved å leggja til rette for korridorar og planleggja for samanhengande naturområde vil naturen på sikt verta meir økologisk funksjonell og romma eit større mangfald av artar. Fokus på å ivareta kantsoner, både langs dyrka mark, vassdrag, vegar m.m.
2.C.3	Samarbeid med nabokommunar.	For å sikra store samanhengane naturområde der artar kan leva, vil det vera viktig å samarbeida med nabokommunane, mellom anna gjennom planar som kystsoneplan for Hardanger. Det bør vurderast om dei nettverka ein er del av i dag kan nyttast til dette føremålet eller om ein også treng eigne forum til dette. I dag er Voss herad mellom anna med i Nordfjellarådet (viktig mtp. villrein) og Nærøyfjorden landskapsvernområde.
2d. Ljosforureining		
2.D.1	Fjerna vegljøs der det er mogleg.	Trafikktryggleik er viktigast, men oppretta dialog med Statens vegvesen om periodisk sløkking av vegljøs med omsyn til insekt, fuglar og andre artar som reagerer negativt på kunstig ljøs.
2.D.2	Bruka sensorstyrte lys og/eller pærer med mindre spreieing.	Ved utskifting av oppbrukte pærer, ta i bruk pærer som spreier seg mindre/lyser rett ned og dermed påverkar arealet rundt i mindre grad. Brukar sensorstyrte lys der det er nødvendig med lys.
2.D.3	Redusera bruk av uteljøs.	Sjå til at idrettsanlegg sløkkjer ljøs nattestid. Informasjonskampanje mot hus/hytteigarar i grisgrendte strok om å redusera bruk av uteljøs.
3. Redusera negative effektar av areal- og klimaendringar på naturmangfaldet		
3a. Naturbaserte løysingar		
3.A.1	Blå-grøn infrastruktur i sentrum.	Til dømes vegetasjon på veggjar og tak og bruk av stadeigne artar ved planting. Viktig med omsyn til pollinatorar (sjå tiltak 3.B.1) og med omsyn til handtering av overflatevatn.
3.A.2	Opne vassløysingar.	Opne bekkar, og det å ta vare på og restaurera våtmark (jf. 2.A.2) er viktig mtp. styrtregn og overvasshandtering.

3.A.3	Ivareta kantsoner.	Krav om breidde på kantsoner vert sett i alle plansaker, jf. § 11 i vassressurslova. Viktig at kantsonene er mest mogleg fleirsjiktta og ikkje berre grasareal. Vurdera å fastsetja krav til breidde og areal på kantsoner. Omsynssoner er eit godt verkemiddel for dette som gjev forutsigbarheit for utbyggjarar og grunneigarar, samt er enkelt å handheva.
3.A.4	Vurdera vernskogtiltak.	Vernskog er viktig mot både ras og flaum. Det må gjerast ei vurdering av kva område som er mest aktuelle for vernskogtiltak.
3b. Leggja til rette for ville pollinatorar		
3.B.1	Pollinatorvenleg utbygging.	Få oversikt over dei mest pollinatorvenlege stadeigne plantene og ta inn i rutinar at stadeigne pollinatorplantar skal nyttast i plan- og byggesaksarbeid.
3.B.2	Oversikt over tettleiken på honningbier.	I nokre område kan det vera for høg tettleik av honningbier slik at dei øydelegg for villbier. Få ei oversikt over denne potensielle konflikten i Voss herad.
4. Følgja opp naturavtalen og mål om meir verna areal		
4a. Verna naturområde		
4.A.2	Auka delen verna areal etter naturmangfaldslova i Voss herad.	Basert på allereie føreliggjande kartleggingar og kartleggingar av naturtypar og artar framover, må det gjerast ei vurdering av kva areal av heradet som vil vera viktigast å verna etter naturmangfaldlova.
5. Berekraftig forvaltning av jordbruks- og skogsbruksområde med omsyn til naturmangfald		
5a. Beitebruk		
5.A.1	Beitebruksplan for utmarksbeite.	Oppstart beitebruksplan 2024, ein temaplan for bruk av utmarksbeiteressursar i Voss herad.
5.A.2	Beiteressursbank.	Vurdera å oppretta ein beiteressursbank for kulturlandskapet med areal som er ønska eller prioritert for beiting, der det i dag ikkje er aktive gardbrukarar som kan ta vare på naturbeitemarkene sjølv, men som er positive til å lata andre sørgja for beite av areala.
5b. Innmarksareal		

5.B.1	Skjøtsel av innmarksbeite.	Tiltak for å auka bruken av innmarksbeite, og fagleg kunnskap om skjøtselen av dette. Til dømes viktigheita av opne bekkar, tre, andre landskapselement i jordbrukslandskapet. Sjå i samheng med tiltak 2.B.1: Skjøtselstiltak for oppretthalding av semi-naturlege naturtypar.
5.B.2	Kantsoner i tilknytning til innmarksareal.	Ivaretaking og restaurering av kantsoner gjev stor samfunnsnytte og nytte for landbruket sjølv, ettersom dei reduserer tap av avlingar og hindrar avrenning av matjord.
5.B.3	Naturverdiar ved nydyrkingsprosjekt.	Særleg bør naturverdiar i kantsoner og åkerholmar vurderast ved nydyrkingsprosjekt, knytte til standardarar for handsaming. Bidreg også til å gjere det føreseieleg for bønder som vil dyrka.
5c.Skogforvaltning		
5.C.1	Forvaltningsmål for heradet sin eigen skog.	Ta utgangspunkt i allereie utarbeidde skogbruksplanar og framtidige skogbruksplanar med MIS (miljøregistreringar i skog). Differensiera areal med hovudmål naturmangfald, friluftsliv, tømmerproduksjon, testing av alternative driftsmetoder eller ein kombinasjon.
5.C.2	Vurdera lokale insentiv for alternativ til flatehogst.	Flatehogst vil i mange tilfelle ha ein negativ påverknad på artane som held til i skogen. Difor bør andre hogstformer prøvast ut. Lukka hogstformer og fleiraldrerskogbruk kan i større grad takast i bruk i naturskog av furu og på areal av middels/låg bonitet. Alternative driftsformer kan ha positive effektar for artar lokalt, men kan auka behovet for skogsbilvegar pga. meir intensiv skogbehandling. .
5.C.3	Informera skogeigarar om ordninga med frivillig skogvern.	Det er i dag ei ordning med frivillig vern mellom skogeigar og Statsforvaltaren. Ordninga sikrar gode faglege vurderingar og gode prosessar . Til dømes ville det hatt stor verdi for Voss herad om ein klarte å skipa til eit naturreservat med Vossagran.
5.C.4	Meir samarbeid og betre planlegging av skogsbilvegar.	Vedteken Hovudplan for skogsbilvegar har skissert behov for 49 km veg fram til 2025 pga. mykje areal av hogstmoden granskog framover. Ved rullering av Hovudplan for skogsvegar bør det vurderast om ein kan redusera storleiken på vegane mtp. inngrepet i naturen. Heradet må stimulera til auka samarbeid om skogsbilvegar for å sikra høgast mogleg nytteverdi per meter veg. Vegmidlar må prioriterast til veganlegg som er godt planlagt og ligg slik at det kan drivast langsiktig skogbruk. Søknadar om gravedrifter der det finst betre alternative løysingar med etablering av god infrastruktur eller taubane, bør få avslag.
5.C.5	Kurs og rådgjeving innan skogforvaltning.	Arrangera kurs og tilby rådgjeving til skogeigarar om forvaltning av skog, berekraftig skogdrift, alternative driftsformer, PEFC (skogbrukets miljøstandard), MIS-kartlegging m.m. Prioritera aktiv rådgjeving til skogeigarar med nøkkelbiotopar.

6. Redusera negativ påverknad på natur frå framandarter og anna forureining

6a. Kjempa mot framandartar

6.A.1	Prioritera område for kartlegging og tiltak.	Framandartane spreier seg fort og fortrengrer artar som høyrer til i Voss herad. Me finn framandartar i floraen og faunaen, og i sjøen. Dei trugar naturmangfaldet og aukar risikoen for mellom anna erosjon. Det er difor viktig at me gjer alt med kan for å hindra spreining. Ettersom framandartane allereie har spreidd seg mykje, vil det vera viktig å gjera ei vurdering av kva område i heradet som skal prioriterast for tiltak.
6.A.2	Setja i verk konkrete prosjekt i avgrensa område.	Velja dei viktigaste artane å ta tak i/ planlegge strategi for kvar einskild. Bidra til igangsetting av konkrete tiltak - SMIL midlar m.m. Belønne samarbeid på tvers av eiendommer, eksempelvis ved en sats for tiltak på enkelteieendommer og en litt høyere sats ved samarbeid over flere eiendommer. Pga. frøbankar må område fylgjast opp over flere år heller enn å gape over for mange områder. Det er særleg viktig å ta ut enkeltførekomstar av framandartar med tanke på vidare spreining. Til dømes vil fem kjempespringfrø i eit nytt område kunna gjera stor skade .
6.A.3	Kunnskapsauke internt og eksternt.	Passa på at dei som arbeider ute med slått og skjøtsel av grøne areal i heradet er godt kjende med framandartar og korleis desse skal handsamast for å unngå spreining. Plassera ansvar; hos heradet, innbyggjararar, grunneigarar. Auka kunnskapen om tidspunkt for slått. Gå i dialog med lokale hagesenter og forhandlarar av hageplanter, om at dei fjernar artar med høg og svært høg risiko. Vurdera visuell kommunikasjon i offentlege rom med bilete av dei mest problematiske artane og enkel tekst.
6.A.4	Rutinar ved grave- eller byggjeløyve for å hindra spreining.	Framandartar vert spreidd ved flytting av massar. Setja krav til lokal handtering av massar forureina med framande artar, som til dømes soilsteam eller forbrenning. Setja krav til vasking av maskiner brukt til massehandtering ved transport inn/ut av prosjektområde med dei mest invasive framandartane.
6.A.5	Årleg dugnadsdag mot framandartar.	Grunnlag for lokalsamfunnsutvikling. Det å lukkast med nedkjemping av kjempespringfrø kan bidra til auka samhald.
6.A.6	Krav til stadeigne planter.	Det bør stillast krav ved utforming av grøntområde at det vert nytta stadeigne planter. Heradet har allereie rutine for å setja slike krav i plansaker. For heradet sine egne område kan dette til dømes gjerast i innkjøpsreglementet.
6.A.7	Panteordning.	Vurdera panteordning for dei som leverer inn framande artar som spesialavfall, til dømes ein sum per bossekk med framande arter. Kan vera eit insentiv til særleg born og unge, som alternativ til å selja dorullar eller kjeks.

6b. Hindra forureining

6.B.1	Unngå at plast hamnar i naturen som konsekvens av flaum.	Ei utfordring for Voss herad dei siste åra er at mykje bos og plast vert teke med flaumar og ført nedover vassdrag. Dette er utilsikta forureining som kan førebyggjast med meir aktiv dialog ut mot innbyggjarar og verksemdar.
6.B.2	Årleg strandryddeaksjon.	Voss herad er del av den årlege strandryddeaksjonen "Rein Hardangerfjord". Her er det viktig å involvera skular, lag og organisasjonar og andre som kan bidra.
6.B.3	Krav til handtering av plastbos ved nye driftsbygningar i landbruket.	Ettersørja plan for handtering av rundballar ved nybygg/driftsendringar (både plassering og handtering av restavfall).
7. Sikra at framtidige generasjonar kan nytta godt av naturen og læra den å kjenna		
7a. Ivareta sårbare område		
7.A.1	Vurdera om stiar som er i bruk bør stengjast i periodar.	Få oversikt på stiar som ligg i sårbare område, og vurderer om desse skal stengjast anten i periodar eller om ein bør finna alternative ruter
7.A.2	Ta vare på eksisterande stiar i staden for å etablere nye.	Dette arbeidet må gjerast i samband med utvikling av sti- og løypeplan, og arbeidet med strategi for besøksforvaltning.
7.A.3	Besøksforvaltning.	Overbelastning av nokre område i heradet kan vera ei utfordring både for naturmangfaldet og for lokalbefolkninga i desse områda. Det er difor viktig å få utarbeidd ein strategi for besøksforvaltning, og - dersom erfaringa er god - vidareføra opplegget med "krasjkurs for besøksforvaltning" som hausten 2024 vert utprøvd på Oksenhalvøya.
7b. Informasjonsarbeid		
7.B.1	Informasjon til grunneigarar.	Informasjon til nye eigarar av LNF-eigedom med registrerte naturtypar, vassdrag m.m. om pliktar knytt til naturverdiane.
7.B.2	Informasjon til jegerar.	Informasjon om viktigheita av taksering i forkant av jakt på småvilt, slik at ein kjenner storleiken på bestandane betre og om det er berekraftig å jakta. Bør byrja jakt på småvilt samstundes på tvers av jaktlag og -område, slik at presset ikkje blir for stort der ein byrjar fyrst.
7.B.3	Informasjon til entreprenørar.	Interkommunale kurs for lokale entreprenørar i samarbeid med Statsforvaltaren om framande artar, frøbankar og massehandtering, samt sirkulær arealbruk og naturrestaurering. Samarbeidsforum saman med næringsorganisasjonane for å få dei med til å aktivt delta.

7.B.4	Informasjon til folkevalde.	Informera heradsstyret om kvifor me har ein naturmangfaldplan og kvifor det er viktig.
7c. Born og unge		
7.C.1	God nærnatur for barnehagar og skular.	Nærområde/uteareal er tema i alle plansaker. Ein føresetnad for å læra naturen å kjenna, er å ha god nærnatur som kan gje borna gode opplevingar.
7.C.2	Auka naturkunnskapen til born og unge.	Artskunnskap er fjerna frå læreplanane, men det er framleis noko rom for lærarar og skulane å inkludera dette. Det er difor mogleg å gå i dialog med skulane om å ha ein temadag, "naturens dag" eller "bioblitz", med fokus på naturfascinasjon med artslære og artskartlegging.